

Kazimierz M. Czarnecki

Profesjologia jako wyodrębniająca się dziedzina wiedzy i badań naukowych o zawodowym rozwoju człowieka : zarys problematyki

Problemy Profesjologii nr 1, 13-24

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kazimierz M. Czarnecki

PROFESJOLOGIA JAKO WYODRĘBNIAJĄCA SIĘ DZIEDZINA WIEDZY I BADAŃ NAUKOWYCH O ZAWODOWYM ROZWOJU CZŁOWIEKA

Zarys problematyki

Wprowadzenie

Wszystko to, co w opracowaniu tym przedstawiłem jest wynikiem moich wieloletnich przemyśleń, doświadczeń, badań i przekonań. Jest w nim jednak więcej znaków zapytania niż gotowych i pewnych twierdzeń. Sadzę, że bywa tak zawsze wtedy, kiedy powstaje „coś względnie nowego” /nowa myśl, koncepcja, propozycja/. Tym „nowym” jest tu zaproponowana, wyodrębniająca się dziedzina wiedzy i badań naukowych o zawodowym rozwoju człowieka, zwana **profesjologią**. Nie mam pewności co do tego, czy zaproponowana nazwa jest dokładnym odzwierciedleniem jej problematyki. Lepszego terminu nie znalazłem w języku polskim, a zaproponowany termin, użyty po raz pierwszy w roku 1986¹ i po raz drugi w roku 1996² nie spotkał się z druzgocącą krytyką znawców pracy ludzkiej, zawodu i zawodowego rozwoju człowieka. Uznałem więc, że termin ten już zaistniał w świadomości wielu uczonych /pedagogów pracy, psychologów pracy, socjologów pracy/ i mogę nim odważniej posługiwać się, rysując w tym opracowaniu skromne, ale odpowiedzialne propozycje badawcze dla prężnej grupy pedagogów i psychologów pracy Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Rzeczą zrozumiałą jest to, że w opracowaniu sygnalizuję tylko utrwalone już w pedagogice i psychologii wcześniejsze swoje myśli³ i podaję nowsze ich uzupełnienie oraz rozwinięcie do przemyślenia i weryfikacji badawczej przez tych uczonych, którzy interesują się problemem profesjologii.

1. Powstawanie nowych dziedzin naukowych

Zdaniem Z. Kowalewskiego⁴ „Powstawanie nowych dyscyplin naukowych jest faktem historyczno-kulturowym, którego interpretacja zależna jest od przyjętego punktu widzenia”. Uważa on, że ważnym wyznacznikiem powstawania i analizy

nowych dyscyplin naukowych jest kryterium instytucjonalno – kulturowe, które skłania uczonych do rozpatrywania następujących zagadnień:

- norm i wzorców postępowania badawczego (stopnia ich skodyfikowania i sformalizowania),
- funkcji społeczno – celowościowych, wyrażających się między innymi w więzi instytucjonalnej,
- instrumentalnych zasobów środków technicznych, którymi dysponuje dana dyscyplina,
- więzi istniejącej między uczonymi danej dyscypliny, jej spoiowości,
- formalno-prawnego statusu reprezentującego dyscyplinę naukową.

E. Geblewicz⁵ twierdzi tak: „Proces specjalizacji w dziedzinie badań naukowych jest szczególnym przypadkiem zjawiska, które socjologowie nazywają „profesjonalizacją”, polega on na zawężaniu czynności zawodowych i ustalaniu się określonego toku kształcenia, wymaganego do uprawiania określonego zawodu”. Autor cytowanego twierdzenia, analizując problem kryteriów powstawania nowych dyscyplin naukowych, dochodzi do wniosku, że trzy warunki są szczególnie znaczące:

- forma instytucjonalnego uznania, np. utworzenie pracowni, zakładu, katedry poświęconej danej dyscyplinie wiedzy,
- wyodrębnianie się z zakresu zagadnień wchodzących w skład nauki pewnego ich zespołu, o którym się sądzi, że dojrzał do tego, aby zacząć traktować go jako problematykę oddzielnej specjalności,
- względy praktyczne, wymagające wcześniejszych rozstrzygnięć teoretycznych.

Jeżeli są spełnione wymienione warunki lub przynajmniej jeden z nich to, jak twierdzi E. Geblewicz „Jesteśmy wtedy świadkami powstawania nowych specjalności naukowych zajmujących się zagadnieniami teoretycznymi, których rozwiązanie jest konieczne do podejmowania racjonalnych decyzji praktycznych w pewnym zakresie”.

Z. Wiatrowski⁶ uważa, że wyodrębniająca się nowa dyscyplina wiedzy musi spełniać następujące warunki, które obejmują:

- przedmiot badań nowej dyscypliny wiedzy, nowej nauki,
- metody badań naukowych, typowe dla nowej dyscypliny wiedzy,
- podstawowe twierdzenia naukowe i terminologię,
- organizację wewnętrzną nowej dyscypliny wiedzy,
- związek nowej dyscypliny wiedzy z innymi dyscyplinami naukowymi,
- społeczne uzasadnienie nowej dyscypliny wiedzy,
- perspektywy rozwojowe płynące z jej uprawiania,
- źródła historyczne nowej dyscypliny wiedzy.

Analizując różnorodne kryteria wyodrębniania nowych dyscyplin wiedzy, doszedłem do wniosku, że powinny zostać spełnione następujące warunki ich powstania, funkcjonowania i rozwoju:

- przesłanki historyczne, które stanowią dowody merytoryczne występowania zjawiska stającego się przedmiotem samodzielnej nauki;
- przedmiot badań, który nie występuje jako podstawowy w już istniejących dyscyplinach naukowych;
- metody badań, wśród których jedna staje się metodą podstawową i typową dla nowej dyscypliny wiedzy;
- teoretyczne przesłanki nowej dziedziny wiedzy, najlepiej własna propozycja teoretycznego ujęcia istoty nowej nauki;
- własna, dla nowej dziedziny wiedzy, terminologia językowa – język podstawowych, głównych i pochodnych terminów nowej dziedziny wiedzy;
- placówki badawcze i usługowe nowej dziedziny wiedzy (pracownia, zakład, katedra, instytut);
- kadra naukowa, specjalistyczna i specjalizująca się w nowej dziedzinie wiedzy;
- publikacje i wydawnictwa specjalistyczne bądź zawierające wyniki rozważań i badań nowej dyscypliny wiedzy;
- baza badawcza dla nowej dyscypliny wiedzy, tzw. obszary badawcze, tereny badań prowadzone w ramach danej dyscypliny wiedzy; chodzi tu o typowe dla danej dyscypliny wiedzy tereny badań;
- możliwości kształcenia nowych, młodych kadr dla danej, nowej dyscypliny wiedzy.

Czy „profesjologia” (K. Czarnecki: *Profesjologia w zarysie. Zarys nauki o rozwoju zawodowym człowieka*, Warszawa 1986) spełnia wyróżnione wymagania, by mogła być wyodrębnioną dziedziną wiedzy. Twierdzę, że jeszcze nie spełnia wszystkich wymagań, ale posiada już podstawy do ich spełnienia. Przedstawiam je w dużym skrócie. Jestem przekonany o tym, że najważniejsze warunki spełnia.

2. Profesjologia jako wyodrębniająca się dziedzina naukowa

2.1. Pojęcie profesjologii

Analiza pojęcia profesjologii, z punktu widzenia nauki, pozwala wyróżnić cztery jego definicje, coraz to dokładniejsze i rozszerzające jego rozumienie. Jest to nauka o:

- rozwoju zawodowym człowieka (1);
- rozwoju zawodowym dzieci, młodzieży i dorosłych (2);
- warunkach, procesie, wynikach rozwoju zawodowego dzieci, młodzieży i dorosłych (3);
- warunkach, procesie, wynikach i mechanizmach (prawidłowościach) rozwoju zawodowego dzieci, młodzieży i dorosłych.

Profesjologia jako nowa dziedzina wiedzy i badań naukowych stara się:

- ująć w jedną całość dotychczasową wiedzę o warunkach, procesie, wynikach i prawidłowościach zawodowego rozwoju dzieci, młodzieży i dorosłych na tle ich rozwoju ogólnego;
- ukazać związki i granice tych związków z innymi kategoriami i naukami rozwoju człowieka;
- ukazać nową dziedzinę wiedzy wykorzystując „stare” i „nowe” fakty naukowe, wciąż ważne i aktualne;
- ująć w jednolity i w miarę klarowny system wiedzy te zjawiska, fakty naukowe, prawa i teorie, które świadczą dobitnie o tym, że mogą być zespolone w jednej dziedzinie wiedzy.

Uogólniając wyróżnione definicje pojęcia profesjologii i jednocześnie dopełniając je - **twierdzę że profesjologia jest to nauka o warunkach, procesie, wynikach i prawidłowościach prozawodowego rozwoju dzieci; zawodowego rozwoju młodzieży i dorosłych oraz postzawodowego rozwoju emerytów i rencistów.**

2.2. Cele profesjologii

Głównymi celami profesjologii są:

- dążenie do **obiektywnego** poznawania warunków, procesu, wyników i prawidłowości zawodowego rozwoju człowieka (dzieci, młodzieży, dorosłych), jako jednej z kategorii rozwoju człowieka;
- dążenie do **opanowywania** wiedzy o warunkach, procesie, wynikach i prawidłowościach zawodowego rozwoju człowieka jako obiektywnie istniejącego fragmentu rzeczywistości społecznej;
- **wskazywanie** możliwości i potrzeby **przekształcania** poznawanej rzeczywistości zgodnie z potrzebami ogólnego rozwoju człowieka, cywilizacji, życia społeczno-gospodarczego jednostek, ich rozwoju indywidualnego oraz całych grup społecznych.

2.3. Funkcje profesjologii

Podstawowymi funkcjami profesjologii są:

- **prowadzenie** diagnostycznych badań warunków, procesu, wyników i prawidłowości zawodowego rozwoju ludzi;
- **prognozowanie** zawodowego rozwoju dzieci, młodzieży i dorosłych, zgodnie z ich możliwościami osobistymi oraz potrzebami społeczno - gospodarczymi i kulturalnymi kraju;
- **opracowywanie** metod, technik i narzędzi poznawania warunków procesu, wyników i prawidłowości zawodowego rozwoju dzieci, młodzieży i dorosłych;
- **zaspokajanie** intelektualnych potrzeb społeczeństwa dotyczących jego zawodowego rozwoju w różnych dziedzinach i warunkach oraz podstawowych prawidłowościach;

- **kształtowanie** właściwego stosunku do jednostkowych (osobistych) możliwości i perspektyw zawodowego rozwoju każdego człowieka, w tym również osób niepełnosprawnych;
- **kształtowanie** i utrwalanie racjonalnej postawy jednostek i grup społecznych wobec samego siebie i społecznego otoczenia w aspekcie zawodowego rozwoju i osobistego, aktywnego udziału w zawodowym życiu społeczeństwa.

2.4. Zadania profesjologii

Podstawowe zadania profesjologii wynikają z głównych jej celów i funkcji. Są nimi:

- **dostarczanie** wiedzy rodzicom, nauczycielom i organizatorom systemów oświaty i wychowania dzieci, młodzieży, dorosłych o warunkach, procesie, wynikach i prawidłowościach zawodowego rozwoju człowieka;
- **wyjaśnianie** prawidłowości i uwarunkowań oraz wyznaczników zawodowego rozwoju młodzieży i dorosłych;
- **wskazywanie** możliwości zawodowego rozwoju jednostek „normalnych” i „patologicznych” w zakresie wyboru zawodu i pracy;
- **dostarczanie** rodzicom, nauczycielom, wychowawcom i pracodawcom metod i narzędzi poznawania potencjalnych warunków zawodowego rozwoju dzieci, młodzieży i dorosłych;
- **wskazywanie** rodzicom, nauczycielom, wychowawcom i pracodawcom metod, środków i sposobów stymulacji zawodowego rozwoju dzieci, młodzieży i dorosłych;
- **popularyzowanie** wiedzy profesjologicznej wśród dzieci, młodzieży, dorosłych, rodziców, nauczycieli i pracodawców w celu podnoszenia na wyższy poziom ich prozawodowej i zawodowej świadomości;
- **tworzenie** teoretycznych podstaw profesjologii jako nauki o zawodowym rozwoju człowieka.

2.5. Przedmiot badań profesjologii

Przedmiot badań naukowych profesjologii określam syntetycznie w sposób następujący: jest nim poznawanie zawodowego rozwoju człowieka, jako jednej z istotnie ważnych kategorii jego rozwoju ogólnego. W profesjologii staram się udzielić odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czym jest zawodowy rozwój człowieka?
2. Co istotnie warunkuje zawodowy rozwój człowieka?
3. Jak przebiega zawodowy rozwój człowieka?
4. W czym przejawia się zawodowy rozwój człowieka?
5. Jak stymulować zawodowy rozwój człowieka?
6. Jakie są ograniczenia zawodowego rozwoju człowieka?
7. Jak poznawać zawodowy rozwój człowieka?
8. Komu i czemu służy zawodowy rozwój człowieka?
9. Jakie są teoretyczne podstawy zawodowego rozwoju człowieka?

10. Czy zawodowy rozwój człowieka może stanowić odrębną dziedzinę wiedzy i badań?

2.6. Podstawowe przesłanki profesjologii

Do podstawowych przesłanek profesjologii zaliczam:

- istnienie w rzeczywistości takiego obszaru rozwoju człowieka, który określa się mianem zawodowego rozwoju i życia zawodowego ludzi;
- istnienie i tworzenie teoretycznych podstaw zawodowego rozwoju człowieka;
- istnienie specyficznych metod naukowego poznawania zawodowego rozwoju człowieka;
- istnienie społecznych instytucjonalnych podstaw zawodowego rozwoju człowieka;
- istnienie społecznego zapotrzebowania na wiedzę o zawodowym rozwoju człowieka;
- istnienie historycznych przesłanek zawodowego rozwoju człowieka (źródła historyczne).

2.7. Terminologia profesjologii

Jedne terminy są bardzo ściśle związane z analizowaną dziedziną wiedzy, a inne mniej ale dość znacząco, zwłaszcza jako terminy pomocnicze i pochodne od podstawowych.

Do podstawowych terminów profesjologii zaliczam następujące:

- **profesja** i pochodne,
- **rozwój** i pochodne,
- **zawód** i pochodne,
- **rozwój zawodowy** i pochodne.

Termin „**profesjologia**” (od łac. profesio) ma dwa znaczenia: jest to stałe zatrudnienie, zawód, fach, rzemiosło (1) oraz publiczne złożenie ślubów zakonnych po odbyciu nowicjatu (2). Pochodnymi od terminu „profesja” są:

„**profesjonalista**” lub „**profesjonał**” (fachowiec w jakiejś dziedzinie; człowiek dobrze znający swój zawód); „**profesjonalizacja**” (proces wyodrębniania się nowych zawodów, specjalności i specjalizacji, jak również ograniczanie się zainteresowań człowieka do zagadnień związanych z jego zawodem lub specjalnością; również przekształcanie się zainteresowań i czynności w zawód, np., profesjonalizacja dyscyplin naukowych, pracy twórczej); „**profesjonalizm**” (uprawianie zawodowo jakiejś sztuki, zawodu, dyscypliny sportowej); „**profesjografia**” (opis zawodów, charakterystyka zawodów, jak również opis własnego rozwoju zawodowego); „**profesjogram**” (życiorys własnego rozwoju zawodowego).

Analiza terminu „**profesja**” (jego zawartości znaczeniowej) i terminów pochodnych od niego pozwala sformułować trzy główne aspekty jego rozumienia. Oznacza on:

- proces i warunki wyodrębniania się nowych zawodów w ogólnym podziale pracy;
- wykonywanie przez człowieka już wyuczonego zawodu;
- proces przekształcania się zainteresowań i czynności człowieka w jego zainteresowania i czynności zawodowe.

Wyróżnione trzy znaczenia terminu „profesja” wiążą się ściśle z terminem „profesjologia”. Faktycznie termin „profesjologia” tkwi swoimi „korzeniami w terminie „profesja” i z niego się wywodzi.

Termin „**profesjologia**” składa się z dwóch części: „profesja” oznacza - zawód i „logos” oznacza słowo, pojęcie, naukę. W dosłownym tłumaczeniu tego terminu oznacza on naukę o zawodach. W terminologii polskiej nie używa się jednak terminu „profesjologia” do określania nauki o zawodach, lecz terminu - „zawodoznawstwo”⁷. Powstała więc formalna i merytoryczna podstawa do przyjęcia terminu „profesjologia” na określenie nowej dziedziny wiedzy o zawodowym rozwoju człowieka. Termin „profesjologia” oznacza tu naukę o zawodowym rozwoju człowieka od urodzenia aż do kresu jego życia, a szczególnie od wieku przedszkolnego do wieku emerytalnego.

Termin „**rozwój**” i pochodne jest już bardzo starannie zdefiniowany i opisany w różnych jego aspektach: biologicznym, fizycznym, psychicznym, społecznym, kulturowym, uczuciowym, erotycznym, moralnym. Rozwój człowieka określany jest różnymi terminami, w celu wyeksponowania jego istoty, jak np. bieg niekończących się zdarzeń; linia prosta; rozwój spiralny; posuwanie się do przodu; doskonalenie się struktury; doskonalenie się funkcji; łańcuch następujących po sobie ogniw i procesów ukierunkowanych; proces całościowy; proces ilościowy, proces jakościowy, proces wąski, szeroki, wielostronny, wszechstronny; rozwój kataboliczny (zużywanie) rozwój anaboliczny (pobieranie). Termin „rozwój” to proces całościowych przemian ilościowych i jakościowych, przebiegających w różnych warunkach, przejawiających się w odpowiednich formach zachowania się i działania człowieka.

Termin „**zawód**” jest zdefiniowany głównie przez socjologów i pedagogów pracy (A. Sarapata, T. Nowacki, Z. Wiatrowski). Zdaniem T. Nowackiego⁸ „zawód to wykonywanie zespołu czynności społecznie użytecznych, wyodrębnionych na skutek podziału pracy, wymagających od pracownika odpowiedniej wiedzy i umiejętności, powtarzanych systematycznie i będących źródłem utrzymania dla pracownika i jego rodziny”. Nie negując słuszności powyższej definicji, proponujemy definicję własną ujmowaną w kategoriach wartości dla życia, rozwoju i działania człowieka. Z tego punktu widzenia „zawód” to określona wartość dla człowieka, którą stara się osiągnąć, która dynamizuje, ukierunkowuje i reguluje jego rozwój, życie, zachowanie się i działanie. Szczególnymi atrybutami zawodu są kwalifikacje zawodowe, kompetencje i uprawnienia zawodowe człowieka, oraz jego dojrzałość i przydatność zawodowa do pracy.

Terminem „*rozwój zawodowy*” określam społecznie pożądaną i ukierunkowany proces przemian ilościowych i jakościowych człowieka, warunkujących jego świadomy, celowy, aktywny, kontrolowany i odpowiedzialny udział w kształtowaniu samego siebie i przez to swojego bliższego i dalszego otoczenia. Termin „*rozwój zawodowy*” jest podstawowym dla profesjologii jako nauki.

2.8. Działy profesjologii

Można wyróżnić następujące działy profesjologii:

- prozawodowy rozwój dzieci wieku przedszkolnego,
- prozawodowy rozwój uczniów szkół podstawowych,
- zawodowy rozwój uczniów szkół zawodowy (również studentów)
- zawodowy rozwój pracujących,
- zawodowa aktywność emerytów i rencistów.

Być może, że powstaną w przyszłości (jako działy): profesjologia dzieci, profesjologia młodzieży, profesjologia studentów, profesjologia pracujących, profesjologia emerytów i rencistów, profesjologia defektologiczna zajmująca się zawodowym rozwojem ludzi niepełnosprawnych fizycznie i psychicznie. Już obecnie istnieją podstawy teoretyczne i empiryczne do tego, by można było stawiać horoskopy dotyczące „rodzenia się” odpowiednich działów profesjologii jako nauki „scalającej” wielość i różnorodność zagadnień koncentrujących się wokół zawodowego rozwoju człowieka w ciągu całego życia.

2.9. Związek profesjologii z innymi naukami o człowieku

Trudno jest dziś policzyć dokładnie wszystkie nauki, specjalności, specjalizacje dotyczące człowieka, gdyż jest ich bardzo dużo. Nie jest łatwo ukazać wszystkie związki, jakie zachodzą pomiędzy naukami o człowieku i ich działami z profesjologia. Już samo określenie „nauki o człowieku” łączy je w jedną całość, której spoiwem jest termin „człowiek”. J.Z. Young napisał obszerną pracę p.t. *Zarys wiedzy o człowieku* (1978), w której zasygnalizował tylko ważne zagadnienia związane z rozwojem, funkcjonowaniem i życiem człowieka. Biorąc pod uwagę przedstawione trudności związane z wyróżnieniem wszystkich związków nauk o człowieku z profesjologia ograniczam się tu do ukazania tylko niektórych.

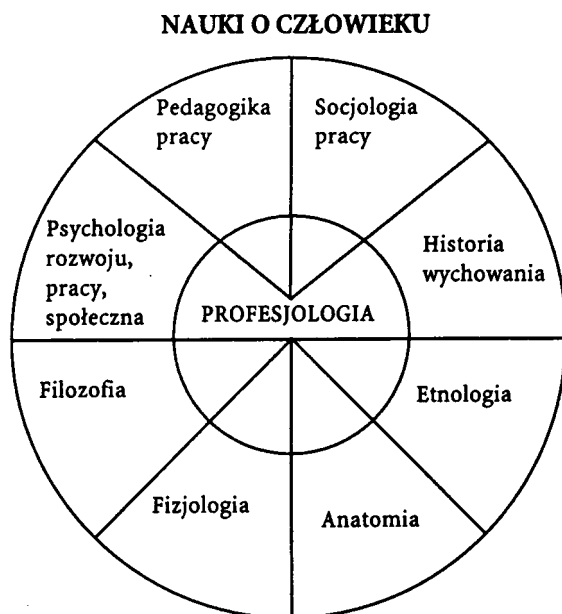
Najmocniej profesjologia związana jest z psychologią a szczególnie psychologią rozwoju człowieka. Cele, funkcje i zadania profesjologii mają swoje korzenie w celach, funkcjach i zadaniach psychologii rozwojowej. Profesjologia jest również powiązana z psychologią pracy, zwłaszcza ta jej część, która dotyczy zawodowego rozwoju pracujących. Sądzę, że psychologia pracy jest zakresowe węższą dziedziną wiedzy od profesjologii, gdyż dotyczy zawodowego rozwoju tylko człowieka pracującego, a profesjologia obejmuje całe życie człowieka. Na podstawie podanych przykładów twierdzę, że profesjologia i psychologia są ze sobą powiązane nie tylko takimi samymi lub bardzo zbliżonymi problemami rozwojowymi, terminologią, metodologią badań, ale również teoretycznymi podstawami rozwoju człowieka.

Profesjologia jest mocno powiązana z pedagogiką, a szczególnie z teorią wychowania oraz dydaktyką. Chodzi tu głównie o samoświadomość i samowychowanie młodzieży i dorosłych oraz ich sukcesy w procesie uczenia się zawodu, zdobywania teoretycznych podstaw zawodu i pracy, jak również umiejętności skutecznego działania profesjonalnego. Stymulacja zawodowego rozwoju jako problem profesjologii, stanowi przykład związku z nią pedagogiki.

Profesjologia jest mocno powiązana z socjologią, a szczególnie socjologią pracy i socjologią wychowania. Człowiek stanowi jednostkę niepowtarzalną ale liczy się tylko w grupie społecznej, w niej się rozwija, podlega jej wpływom i sam wpływa swoim zachowaniem na grupę. Są to związki o charakterze społecznym i kulturowym.

Liczne związki profesjologii można znaleźć z takimi naukami o człowieku, jak: anatomia, fizjologia, prakseologia, etnografia, filozofia, etnologia, historia, a szczególnie historia kultury i wychowania człowieka.

Profesjologia „czierpie” z wyróżnionych nauk te treści merytoryczne oraz metodologiczne, które rozpatrują życie i rozwój człowieka ze „swoich punktów widzenia”, a które są powiązane w większym lub mniejszym stopniu (ściślej lub luźniej) z istnieniem i funkcjonowaniem człowieka jako bytu biologicznego i społeczno-kulturowego.

Rys. 1. Związek profesjologii z innymi naukami o człowieku.

2.10. Metody badań naukowych profesjologii

Uściślenia terminologicznego wymagają trzy terminy: „profesjografia”, „metoda profesjografii (profesjograficzna)”, „profesjo-gram”.

Termin „**profesjografia**” w dosłownym tłumaczeniu, rozumiany jest jako:

- opis zawodu (profesja – fach, zawód, rzemiosło i grapho - piśnię),
- opis przebiegu pracy (zatrudnienie w jednym lub różnych zakładach),
- opis rozwoju zawodowego jednostki, wykonany przez nią samą. Jest to „życiorys zawodowego rozwoju” człowieka.

Najbardziej przydatne dla dalszych rozważań jest trzecie rozumienie terminu „profesjografia”, tj. jako opis własnego zawodowego rozwoju.

Termin „**metoda profesjograficzna**” oznacza sposób prowadzenia badań naukowych w celu uzyskania materiału naukowego, w którym osoby badane przedstawiają w miarę szczegółowo i w oparciu o konkretne fakty, takie dane o swoim rozwoju zawodowym, które określają: warunki, proces i wyniki tego rozwoju. Metodę profesjografii uznaje za główną metodę badań naukowych profesjologii.

Termin „**profesjogram**” oznacza „życiorys zawodowy” człowieka, tj. opis własnego zawodowego rozwoju. W celu uzyskania jednolitych pod względem formy i treści „profesjogramów” od osób badanych, stosowany jest „przewodnik profesjograficzny” jako specjalny zestaw zagadnień i pytań dotyczących warunków, procesu i wyników zawodowego rozwoju osoby badanej.

Metoda profesjografii ma swoją podbudowę teoretyczną w „biografii ogólnej” oraz „metodzie biograficznej”, którą opracował i opisał J. Pieter.⁹ Drugą ważną metodą profesjologii jest analiza, ocena i interpretacja wytworów działania, a trzecią metoda obserwacyjna. Metodami pomocniczymi profesjologii są: testowa, eksperymentalna, kwestionariuszowa, socjometryczna, introspekcyjna, statystyczna.

2.11. Problemy i problematyka badawcza profesjologii

Jest ich bardzo dużo. Można je dzielić, wyróżniać i analizować z różnych punktów widzenia. Według kryterium nauk humanistycznych można wyróżnić zespół zagadnień podmiotowych, związanych ściśle z przekształcaniem się świadomości dzieci, młodzieży, dorosłych w kierunku zawodu i pracy. Z punktu widzenia socjologii można wyróżnić cały zespół zagadnień związanych z wyborem zawodu (uwarunkowania społeczne); uczeniem się zawodu w grupie szkolnej; wykonywaniem pracy zawodowej w zespołach i brygadach roboczych. Z pedagogicznego punktu widzenia można wyróżnić cały zespół zagadnień związanych z uczeniem się - nauczaniem pracy, kształtowaniem nastawień prozawodowych i zawodowych, przekonań, przyzwyczajzeń, nawyków, czynności roboczych, organizacji pracy, bhp i zachowań prospołecznych. Najważniejszymi problemami badań naukowych profesjologii są:

- **warunki** (podmiotowe i przedmiotowe zawodowego rozwoju dzieci, młodzieży i dorosłych),
- **proces i przejawy** zawodowego rozwoju,

- **wyniki** zawodowego rozwoju,
- **prawidłowości** zawodowego rozwoju,
- **metody** poznawania warunków, procesu i wyników zawodowego rozwoju.

2.12. Profesjologia jako nauka społecznie użyteczna

Społeczny charakter nauki i badań naukowych „nakłada” obowiązek na profesjologię, by spełniała warunek użyteczności społecznej. Umownie wyróżniam tu dwa rodzaje użyteczności społecznej profesjologii:

- użyteczność **teoretyczną**,
- użyteczność **praktyczno - utylitarną**
Teoretyczna użyteczność profesjologii polega głównie na:
 - wyróżnieniu, opisie i wyjaśnieniu fragmentu rzeczywistości, który określam tu terminem "zawodowy rozwój człowieka",
 - sformułowaniu podstawowych twierdzeń dotyczących zawodowego rozwoju,
 - ukazaniu hipotetycznych i rzeczywistych warunków zawodowego rozwoju,
 - ukazaniu i objaśnianiu procesu zawodowego rozwoju,
 - ukazaniu i opisanu wyników zawodowego rozwoju, ,
 - opracowaniu teorii zawodowego rozwoju - teorii miejsca i przestrzeni społeczno – zawodowej człowieka w podziale pracy ludzkiej,
 - opracowaniu metody naukowego poznawania zawodowego rozwoju.**Praktyczna użyteczność profesjologii polega głównie na:**
 - ukazaniu prawidłowości zawodowego rozwoju, które mogą być wykorzystane w pracy z uczniami, doradztwie i orientacji zawodowej,
 - ukazaniu rzeczywistych wyznaczników, które kształtują wyobrażenia, nastawienia i decyzje wyboru zawodu,
 - ukazaniu prawidłowości przebiegu uczenia się zawodu,
 - ukazaniu prawidłowości przebiegu pracy zawodowej i możliwości rozwojowych w trakcie jej wykonywania,
 - ukazaniu możliwości stymulacji zawodowego rozwoju dzieci, uczniów, dorosłych pracujących,
 - służeniu poradnictwu psychologiczno - pedagogicznemu, prowadzonemu przez poradnie psychologiczno - pedagogiczne.

Zarówno problematyka teoretyczna, jak i praktyczna jest społecznie użyteczna w tej części "rozpoznanej rzeczywistości", którą wyróżniono pod nazwą profesjologii.

Profesjologia może dobrze służyć swoją teorią i użytecznością praktyczną rodzicom, którzy nie zawsze słusznie i skutecznie ukierunkowują zawodowy rozwój swoich dzieci.

Profesjologia może także być pomocna pracownikom naukowym, zwłaszcza psychologom, pedagogom, socjologom do podejmowania badań naukowych, doty-

czących szczegółowych zagadnień i tematów związanych z zawodowym rozwojem dzieci, młodzieży i dorosłych.

Profesjologia może również służyć doradcom zawodowym, działaczom związków zawodowych, pracownikom rejonowych i wojewódzkich urzędów pracy.

Rec. M. Frejman

Literatura źródłowa

1. Czarnecki K., Profesjologia w zarysie (Zarys nauki o rozwoju zawodowym człowieka), Warszawa 1986.
2. Czarnecki K., Karaś S., Profesjologia w zarysie (Rozwój zawodowy człowieka), Radom 1996.
3. Nowacki Tadeusz W., Zawodoznawstwo, Radom 1999, s. 279.
4. Kowalewski Z., Zmiany w strukturze nauki, (w Powstawanie nowych dyscyplin naukowych, Wrocław 1973, s. 210 i 212.
5. Geblewicz E., Powstawanie nowych dyscyplin naukowych, Wrocław 1973, s. 9 i 11-13.
6. Wiatrowski Z., Kryteria wyodrębniania i samodzielności dyscyplin naukowych, Szkoła – Zawód – Praca, Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy, Złotów 1975; Pedagogika pracy w zarysie, Warszawa 1985, oraz Podstawy pedagogiki pracy, Bydgoszcz 2005.
7. Nowacki T., Zawodoznawstwo, Radom 1999 i Podstawy dydaktyki zawodowej, Warszawa 1971.
8. Nowacki T., Leksykon pedagogiki pracy. Radom 2004, s. 287.
9. Pieter J.: Biografia ogólna. Wstęp do nauki o życiu ludzkim. Kraków 1946.